

УДК 378.016:78 (510)
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-1.5>

Пей Чжиюн

аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

ВИТОКИ ІДЕЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ У ВИЩІЙ ШКОЛІ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Стаття присвячена аналізу становлення та розвитку вищої освіти майбутніх фахівців мистецького профілю Китайської Народної Республіки. Зазначено, що до другої половини XIX століття в Китаї існувала власна (традиційна) вища (професійна) мистецька освіта, пов'язана з ученням давніх філософських шкіл (конфуціанство, даосизм, чань-буддизм). З'ясовано, що подальший розвиток і становлення професійної китайської школи живопису пройшло під впливом Заходу шляхом активного залучення в китайську художню професійну освіту академічних практик західної Європи, що привело до її європеїзації, започаткувавши тим самим новий етап в історії китайського живопису – реалістичний (друга половина XIX століття). Установлено, що початок XX – середина XX століття був періодом відкриття офіційних шкіл художньої освіти Китаю, а саме відкриттям низки художніх інститутів, серед яких: Сучжоуський (1922 рік), у Нансіне і Ханчжоу (1927 рік). IV етап (середина XX – кінець XX століття). Зазначено, що коли упродовж другої половини XIX століття процес становлення та розвитку вищої художньої освіти Китаю проходив під впливом Заходу, період із середини до кінця XX століття пройшов під впливом російської реалістичної школи, що визначив як напрями в розвитку сучасного китайського живопису, так і основні методичні настанови у практиці художньої професійної освіти Китаю. Цей період можна віднести до періоду зовнішнього (або радянського) впливу (або підтримки) системи художньої освіти Нового Китаю. На сучасному етапі (XXI століття) система художньої вищої професійної освіти Китаю характеризується підтриманням вищими мистецькими школами загальної стратегії відкритої співпраці з іноземними закладами вищої освіти у встановленні довгострокових відносин співпраці в галузі наукових досліджень, академічних обмінів, підготовки викладачів і навчання студентів (Сполучені Штати Америки, Південна Корея, Україна, Росія). Сьогодні в українських вищих навчальних закладах навчається приблизно 4,3 тисячі іноземних студентів саме з Китаю, ведеться підготовка аспірантів.

Ключові слова: фахівці мистецького профілю, вища школа, КНР.

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх фахівців мистецького профілю у вищій школі – актуальне питання для науки і практики України, зумовлене бажанням зберегти національне коріння, традиції, етнічну самовизначеність, художні надбання, але водночас вивчати художню творчість інших регіонів і народів світу. Особливо цікавим у цьому зв'язку є досвід Китаю, відомого своїм полікультурним і поліхудожнім характером, з організації професійної підготовки майбутніх фахівців мистецького профілю зі збереженням національних культурних традицій. Велике значення для розуміння цієї проблеми має історичний аспект питання. Оскільки саме таким чином простежуються обставини світового впливу на становлення та розвиток художньої освіти майбутніх митців, за яких відбувалося засвоєння китайською культурною спільнотою досягнень світової художньої думки водночас зі збереженням своєї національної культурної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато українських (С. Гала, О. Іванілов, В. Луначек, О. Хоменко, О. Шацька, О. Шпарик), російських (Н. Боревська, О. Гусєв, Х. Кашфулліна,

К. Насонов, О. Салицький та інші), китайських (Лі Сюй, Чень Чжаомін, Ці Мінянь, Су Цзюньян, Сяо Су) науковців присвятили свої роботи дослідженню вищої освіти Китайської Народної Республіки (далі – КНР), зокрема деяким аспектам історії її становлення та розвитку. Особливо питанням становлення та розвитку вищої художньої освіти КНР приділили увагу науковці: Нін Бо, Чжей Жуй Лін, Чжан Дао Сень, Юй Аньдун, Лі Су Цзе, Чжоу Пен Хой, Ван Цзін Цзяо й ін.

Водночас історичний аспект питання підготовки майбутніх фахівців мистецького профілю у вищій школі КНР достатньо не висвітлений у наукових публікаціях.

Мета статті – зробити аналіз становлення та розвитку вищої мистецької освіти КНР.

Виклад основного матеріалу. Коріння вищої художньої освіти Китаю сягають глибоко в середньовіччя і пов'язані з ученням давніх філософських шкіл (конфуціанство, даосизм, чань-буддизм). Перша згадка про професійну художню школу належить до 1104 р., коли був створений імператорський домашній художній інститут із підготовки живописців, графіків і художників деко-

ративно-прикладного мистецтва для потреб імператорського будинку. Під керівництвом художників-викладачів, очолюваних імператором, вивчалися методика, техніка і теорія зображення форм за жанрами «гори-води», «квіти-птиці», «люди» тощо.

Художники Китаю значну увагу приділяли теорії мистецтва і художньої творчості. Для них мистецтво було невіддільне від світогляду та світовідчуття, в основі якого лежить Дао – першооснова, що не має ні форми, ні визначення, але в якій уже є все як потенціал [7].

За Дао речі роз'єднуються і припиняють пізнавати одне одного. Тому шлях духовного розвитку людини лежить в подоланні протиставлення «я» і «не я». Це подолання простягається через духовне єднання зі світом. Знаменитий художник Ші Тао писав: «<...> Гори і річки вимагають, щоб я говорив за них: вони народилися в мені, а я – у них» [9, с. 74].

Так, для китайського художника тих часів не було «нічого важливішого, ніж зробити серце порожнім», що означало готовність художника «до неспотвореного сприйняття життя» [12].

Досягалося це методами максимального зосередження на предметі, недопущення упередженого, навмисного до нього ставлення, досягнення духовної причетності [5, с. 19].

Тож, до другої половини XIX ст. в Китаї існувала власна (традиційна) система освіти, заснована на конфуціанських цінностях і національних традиціях. Однак уже наприкінці XIX в. Китай став активно переймати академічні практики Західної Європи – багато в чому через військову перевагу західних країн [20].

Поширення західного мистецтва в Китаї призводить до активних процесів переродження китайського мистецтва, його європеїзації. Як уже згадувалося вище, для традиційного китайського живопису ранніх часів характерно було зображення неприсутнього, інакше кажучи, порожнього місця, у якому китайські художники бачили натхненну порожнечу. В епоху династії Цін такі порожнечі вже бачилися художниками як «безглузді шматки чистого паперу», що свідчило про втрату їхнього зв'язку «із глибинами Дао», що лежить в основі всього китайського живопису. Тепер художники захоплювалися «мистецтвом для мистецтва», коли «технічні прийоми ставали самоціллю» [13].

Затребуваність реалістичного живопису у другій половині XIX ст. була спричинена змінами в соціально-економічному житті суспільства і загостренням інтересу до дійсності. Реалізм у мистецтві в цей період є «об'єктивним безпристрасним фіксатором історичних метаморфоз культури» [16], підтримується суспільством і набуває поширення серед міського населення.

Початком становлення нового етапу в історії живопису Китаю вважають період Опіумних воєн (1840–1842 рр.), коли країна вступає в напівколоніальний період, що призводить до переродження китайської культури та її основоположних ідей, зокрема конфуціанства [3].

Так, внутрішні суперечності всередині Китаю кінця XIX ст. створюють сприятливий ґрунт для західного впливу і призводять до переосмислення китайською нацією культури минулого, що зумовлює формування інших уявлень про мистецтво й усвідомлення необхідності змін в ньому (Лю Ян. «Трансформації китайської живописи XIX в. как феномен»).

Модернізація китайської культури другої половини XIX ст., трансформації традиційних підходів у реалістичний живопис зумовили підйом творчості серед китайських художників. За словами китайського ідеолога Кана Ювея (1858–1927 рр.), «у з'єднанні Китаю із Заходом можливе настання нової ери для художників» [15].

Так, у другій половині XIX ст. Шанхай, ставши «Справжнім форпостом капіталізму в Китаї» [4] і першим китайським містом, яке розвивалося згідно з європейською архітектурно-містобудівною моделлю, привернув безліч талановитих художників з інших місць (Янчжоу, Ханчжоу, Шаосін та ін.), у результаті чого була створена Шанхайська школа живопису (дослівно «Хайшань» – «Морська школа»), куди входили художники з різним культурним корінням і з ім'ям якої пов'язують виникнення так званого «нового» живопису.

Певно, що інша західна культура в переосмисленій і переробленій формі привела у другій половині XIX ст. до переродження китайського мистецтва, трансформації китайської традиції, спрямувала китайське мистецтво на шлях самовдосконалення і вираження власної культурної ідентичності, «що враховує взірці обох культур» [11].

Китайські художники «Школи живопису Хайшань» починають застосовувати у своїй творчості теоретичні основи західного мистецтва. Такий підхід привів до становлення нового напрямку китайського живопису – реалізму, дав початок черговому періоду в історії китайського живопису.

Так, на початку XX ст. китайський живопис перейшов у період «ста шкіл», виникло безліч різних стилів і напрямів. Сюй Бейхуна (1895–1953 рр.), декан художнього факультету Пекінського університету, виступав за введення в навчальний курс західноєвропейської техніки живопису. Одне з його відомих витворів мистецтва, зображення галопуючого коня, вважається взірцем поєднання прийомів китайської та західноєвропейської технік.

Багато студентів на початку XX ст. вивчали живопис у західних школах Англії, Італії,

Франції та Росії. Після Сінхайської революції 1912 р. наукове середовище поповнилася китайцями, які поверталися зі Сполучених Штатів Америки, Західної Європи, Японії. Так чи інакше наукове співтовариство переймало західний напрям думок [6].

XX ст. також ознаменувалося відкриттям низки художніх інститутів, з яких найбільш відомий – Сучжоуський (1922 р.), згодом – у Нансіне і Ханьчжоу (1927 р.). Художник, мистецтвознавець і просвітитель Лу Сін, широко відомий не тільки у своїй країні, зробив великий внесок у розвиток художньої культури Китаю.

Так, в офіційному документі імператора династії Цін було зазначено: «Щоб побудувати сильну династію, ми повинні приділяти увагу навчанню талантів, тому необхідно забезпечити розвиток нашої освіти», «усі таланти на Заході отримають переваги від університетської освіти». Імператор Гуансюй (1871–1908 рр.) схвалив ідею створення інституту вищої освіти, 2 жовтня 1895 р. був створений університет Пейян у Тяньцзині (тепер Університет Тяньцзиня). Університет Пейян був першим інститутом вищої освіти в сучасному Китаї і відіграє важливу роль у системі освіти [19].

У 1898 р. був заснований імператорський університет у Пекіні як перший національний університет, який надає можливість учитися і працювати в різних сферах. Факультет мистецтв ще із часів заснування самого університету вважають найсильнішим. У 1912 р., коли Китай став республікою, університет став називатися Пекінським, його кампус розташований у Пекінському районі Хайдянь, неподалік від знаменитого саду Юаньміньюань і Літнього палацу [21].

Фуданський університет був заснований у 1905 р. як державна школа Фудань. Це був перший університет вищої освіти, заснований громадянином Китаю, відомим китайським педагогом Ма Сянбо. У 1917 р. назву було змінено на приватну школу Фудань. Після загальнонаціональної реструктуризації вищих навчальних закладів у 1952 р. Фуданський університет став університетом мистецтв і наук, а в 1959 р. він став одним із перших національних ключових університетів [14].

Подальший процес становлення вищої художньої освіти Китаю (середина – кінець XX ст.) пройшов під впливом російської реалістичної школи. Цей вплив визначив як напрями розвитку сучасного китайського живопису, так і основні методичні настанови у практиці художньої освіти Китаю [1].

Так, після заснування Китайської Народної Республіки в 1949 р. уряд і Міністерство освіти беруть курс на реформування всієї системи вищої освіти, зокрема і художньої. Відповідно до договору про дружбу і співробітництво між КНР і Союзом Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) (1950 р.), до КНР були запрошені

радянські спеціалісти, щоби допомогти в організації системи художньої освіти. Спілка художників Китаю 28 лютого поширила заяву, у якій закликала до тісного співробітництва і культурного обміну між КНР і СРСР.

Юй Аньдун наголошує, що інтерес до радянського мистецтва, а саме до проблем професійної художньої освіти, має свою історію. Ще у 30-ті рр. XX ст. відомі китайські художники Сюй Бей Хун, Лу Сунь знайомили художню громадськість із творчістю радянських митців. Особливий захват викликала майстерність художників, які були членами «Товариства пересуваних художніх виставок» [17].

У 1954 р. на святкуванні Першого травня в Москві була присутня китайська делегація. Її представляли художники Цзян Фен, Ван Чжао Вень, Сай Чжухун, Ван Шилан і міністр культури Мі Гі. Зустріч виявилася знаменною, оскільки після повернення делегації до Пекіну Міністерство культури взяло чіткий курс на реформування мистецької освіти та популяризацію російської мистецтва в Китаї [2].

На становлення китайської системи художньої освіти особливо вплинув російський художник і педагог П. Чистяков (1832–1919 рр.) зі своєю педагогічною системою і методикою викладання. Так, у 1952 р. Китайська академія мистецтв Джун Ян (Zhong Yang) і Академія мистецтв СРСР обмінялися роботами своїх студентів. Китайська сторона серед інших отримала картини П. Чистякова, а також матеріали й аудіозаписи його лекцій. У 1955 р. в Пекіні відбулася Державна нарада щодо викладання образотворчого мистецтва, на якій ухвалено рішення про популяризацію системи П. Чистякова в Китаї [2].

Суттєво вплинув на розвиток китайської системи художньої освіти радянський художник і педагог, професор Московського художнього інституту ім. І.В. Сурикова К. Максимов (1913–1994 рр.), який протягом 1955–1957 рр. викладав малюнок і живопис студентам художніх вишів Китаю за методом художника П. Чистякова і став фактично провідником російського художнього методу в культурі країни. На заняттях з учнями К. Максимов велику увагу приділяв безпосередньому показу прийомів роботи із живописним матеріалом, демонстрував різноманітні техніки живопису [18].

У 1955–1959 рр. система навчання живопису, яку запропонував К. Максимов, поширилася в інших художніх вишах КНР. Його учні стали відомими художниками Китаю й основними розповсюдниками педагогічних принципів навчання радянської художньої школи.

Із середини 1960-х рр. під впливом політичної ситуації, пов'язаної з Культурною революцією, уся система освіти Китаю зазнала важких випробувань. Художня освіта не стала винятком.

Припинився прийом студентів у заклади вищої освіти, багатьох викладачів-художників вислали в селища для робіт у сільському господарстві. Наукові дослідження в галузі вищої художньої освіти в Китаї не проводилися. Отже, художня академічна освіта не мала нормального розвитку та функціонування аж до 1976 р. Цей період для художньої освіти можна охарактеризувати як період застою.

У 1977 р. з відновленням вищої освіти в Китаї настав сприятливий період і для відродження освіти в галузі художнього мистецтва. Викладачі вишів знову влаштувалися на роботу за спеціальністю, відродилися наукові дослідження. На Всекитайській нараді робітників художньої освіти (1962 р.) ректор Чжецяньської художньої академії професор Пань Тань-Шоу підкреслив переваги радянської системи навчання академічному малюнку. У результаті бурхливих обговорень більшість китайських спеціалістів дійшли згоди, що використання радянського досвіду є найбільш доцільним.

Сьогодні в Китаї проголошено Стратегію прискореного формування потенціалу, що включає стимулювання здобуття вищої освіти, незважаючи на країну надання освітніх послуг [8]. У зв'язку із цим вирішальними інструментами є співпраця з іноземними вишами та стипендіальні програми для державних службовців, учителів, науково-викладацького складу університетів і студентів, що сприяє також міждержавному трансферу.

Дотримання стратегії відкритої освіти дало початок створенню більше 30 університетів у 12 країнах, включаючи Україну, Росію, Великобританію, Сполучені Штати Америки, Південну Корею, Італію, і встановили довгострокові відносини співпраці в галузі наукових досліджень, академічних обмінів, підготовки викладачів і навчання студентів. Співробітництво здійснюється між Китаєм і Сполученими Штатами Америки, Південною Кореєю, Україною, Росією. В українських вищих навчальних закладах навчається приблизно 4,3 тис. іноземних студентів із Китаю, ведеться підготовка аспірантів [10].

Висновки і пропозиції. Отже, можна зробити висновок, що становлення та розвиток професійної художньої освіти має давню і тривалу історію. З'ясовано, що до другої половини XIX ст. в Китаї існувала власна (традиційна) художня школа, заснована на конфуціанських цінностях. Подальший розвиток професійної китайської школи живопису пройшов під впливом Заходу, що привело до її європеїзації, тим самим започаткувало новий етап в історії китайського живопису – реалістичний. У період із середини до кінця XX ст. китайська вища мистецька освіта вже розвивалася під впливом російської реалістичної школи, що визначило як напрями розвитку сучас-

ного китайського живопису, так і основні методичні настанови у практиці художньої професійної освіти Китаю. На сучасному етапі (XXI ст.) система художньої вищої професійної освіти Китаю характеризується підтриманням вищими мистецькими школами загальної стратегії відкритої співпраці з іноземними вишами у встановленні довгострокових відносин у галузі наукових досліджень, академічних обмінів, підготовки викладачів і навчання студентів, зокрема і з Україною.

Список використаної літератури:

1. Ван Кэвэнь, Бернукевич Т. Факторы, этапы становления и развития русской культуры Харбина. *Вестник Забайкальского государственного университета*. 2013. № 5 (96). С. 105–110.
2. Ван Пин. Влияние русской художественной школы на развитие китайской традиционной живописи. *Ученые записки Забайкальского государственного университета*. 2008. С. 207–214.
3. Всеобщая история искусств / под общ. ред. Б. Веймарна, Ю. Колпинского. Москва : Искусство, 1966. Т. 6. 848 с.
4. Вэнь Цунжу. Европейские влияния в архитектурно-градостроительном развитии Шанхая: 1840-е – 1940-е гг. : автореф. дис. ... канд. архитект.: 05.23.20. Санкт-Петербург, 2011. 18 с.
5. Го Жо-суй. Записки о живописи: что видел и слышал. Москва, 1978. 240 с.
6. Гусев А., Кашфуллина К., Насонов К. Реформы высшего образования в Китае и Республике Корея: использование зарубежного опыта в модернизации системы. *Вестник международной организации*. 2014. Т. 9. № 1. С. 124–149.
7. Древнекитайская философия. Собрание текстов : в 2-х т. Т. 1. / ред. Л. Литвинова. Москва : Мысль, 1972. 363 с.
8. Економічні аспекти проблем розвитку вищої освіти в Україні : монографія / за ред. І. Грищенко. Хмельницький : ХНУ, 2010. 478 с.
9. Завадская Е. Беседы о живописи. Ши Тао. Москва, 1978. 181 с.
10. Кучеренко Д., Мартинюк О. Стратегія розвитку освітніх систем країн світу : монографія. Київ : ІПК, 2011. 312 с.
11. Мартынова Е., Шумихина Л. Двусторонность как сущностная характеристика процесса аккультурации (на артефактах художественной культуры и письменности Киевской Руси). *Известия Уральского федерального университета*. Серия 1 «Проблемы образования, науки и культуры». 2013. № 2 (113). С. 149–156.
12. Мелик-Пашаев А. Мир художника. *Творчество*. 1983. № 2. С. 20.
13. Роули Дж. Принципы китайской живописи. Книга Прозрений /сост. В. Малявин. Москва, 1997, С. 212–325.

14. Фудань Дасюэ. Цзяоши Цзяосюэ Фачжань Чжунсинь (Фуданьский университет – Центр повышения квалификации учителей). URL: <http://cfd.fudan.edu.cn>.
15. Хань Бин. Трансформация культурных функций китайской живописи XX и начала XXI в. : сравнительный анализ. *Гуманитарный вектор*. 2012. № 3. С. 240–246.
16. Чэнь Чжэнвэй. Китайская реалистическая живопись XX века : автореф. дис. ... канд. искусствовед.: 17.00.04. Санкт-Петербург, 2006. 22 с.
17. Юй Аньдун. Становление художественно-педагогического образования в Китайской Народной Республике. *Педагогика и психология, теория и методика обучения*. С. 212–215.
18. Юй Аньдун. Традиции академического рисунка в художественно-педагогическом образовании России и Китая : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Санкт-Петербург, 2007. 25 с.
19. Brandenburg U., Zhu J. Higher Education in China in the light of massification and demographic change. *Centrum für Hochschulentwicklung*. 2007. URL: http://www.che.de/downloads/Higher_Education_in_China_AP97.pdf.
20. Guangcai Y. The Construction of the Chinese Academic System: Its History and Present Challenges. *Frontiers of Education in China*. 2009. Vol. 4. № 3. P. 323–342.
21. Xiaoqing Diana Lin. Peking University: Chinese Scholarship and Intellectuals, 1898–1937. *State University of New York Press*. 2005. P. 53.

Chzhiyun Pei. The origins of ideas for the training of future specialists in the art profile at the Chinese high school of People's Republic of China

The article is devoted to the analysis of the formation and development of higher education of future specialists of the artistic profile of People's Republic of China. It is noted that by the second half of the XIX century in China existed own (traditional) higher (professional) art education related to the teachings of ancient philosophical schools (Confucianism, Taoism, Chan-Buddhism). It is revealed that the further development and establishment of a professional Chinese painting school was influenced by the West by actively engaging in Chinese art professional education in Western Europe, leading to its Europeanization, thereby launching a new stage in the history of Chinese painting – realistic (second half of XIX century). It is established that the beginning of the XX – the middle of the XX century was the period of opening of official art education schools in China, such as the opening of a number of art institutes: Suzhou (1922), then, in Nansing and Hangzhou (1927). Stage IV – (mid XX century – end of XX century). It is noted that during the second half of the XIX century the process of formation and development of higher education in China was influenced by the West, the period from the middle to the end of the XX century was influenced by the Russian realistic school, which defined both the directions in the development of modern Chinese painting and the basic methodological settings in the practice of artistic professional education in China. This period can be attributed to the period of external (or Soviet) influence (or support) of the New China art education system. At the present stage (XXI century), the system of artistic higher professional education in China is characterized by the support of higher art schools to a general strategy of open cooperation with foreign universities in establishing long-term cooperation relations in the fields of research, academic exchanges, training of lectures and education of students (China and USA, China and South Korea, China and Ukraine, China and Russia). To date, about 4 300 foreign students from China are studying at Ukrainian higher education institutions, and graduate students are being trained.

Key words: *specialists of art profile, high school, PRC.*